

محوطه های باستانی شوش در حال ویران شدن کامل هستند

گفتگوی پرستو فرهادی با شهرام زارع باستانشناس

مجموعه‌ای باستانی و تاریخی «شوش» در استان خوزستان از نظر تداوم تاریخی که در آن وجود دارد، یک محوطه‌ای کم‌نظیر در دنیا محسوب می‌شود که در مقاطعی از تاریخ ما نقطه‌ای عطف بوده و در متون و منابع کهن هم بسیار از آن یاد شده است. در واقع، وقتی تاریخچه‌ی باستان‌شناسی را نگاه می‌کنیم، یکی از مکان‌هایی که باستان‌شناسی به مفهوم جدید از آن آغاز شده، به‌جز مصر و بین‌النهرین، جنوب غرب ایران است که از حدود یک‌صد سال پیش، اروپایی‌ها در آن مستقر شدند، آغاز به کاوش کردند و روش‌های علمی را با آزمون و خطا آموختند.

اما اکنون محوطه‌ی باستانی و تاریخی شوش با وجود این‌که در فهرست آثار ملی کشور ثبت شده و در قالب پروژه‌های بزرگ ملی تعریف شده است، وضعیت مناسبی ندارد. بلندمرتبه‌سازی، ساخت هتل، وجود انبوه زباله‌ها، درصد بالایی تخریب آثار، وضع نابه‌سامان کاخ‌های آپادانا و شانور، مدیریت‌های مقطعی و متعدد و ... گواهی بر این ادعا هستند.

هر از چندی خبری درباره‌ی یکی از آثار یا وضعیت محوطه‌ی شوش منتشر می‌شود. از تغییر کاربری قلعه‌ی شوش به مکانی اقامتی تا هتل‌سازی، برهم خوردن حریم منظری کاخ آپادانا و پوشاندن پایه‌ستون‌های این کاخ برای جلوگیری از تخریب بیشتر. در این راستا، خبرنگار بخش میراث فرهنگی خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا) با یکی از باستان‌شناسان که مدتی در این محوطه فعال بوده است، گفت‌وگو کرد تا به‌شکل اجمالی وضعیت کنونی محوطه‌ی باستانی شوش شرح داده شود

هتل‌سازی روی محوطه‌ای باستانی

شهرام زارع با اشاره به این‌که محوطه‌ی شوش با محوطه‌ای مانند «پارتون» در یونان هم‌تراز است (که در تاریخ و فرهنگ یونان بسیار اهمیت دارد) با نشان دادن عکس‌هایی، توضیح داد: اواخر سال گذشته، رییس سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کشور، هتلی را در شوش کلنگ زد که درون مجموعه و در حریمی که به‌تازگی تعیین شده است، قرار دارد. برای ساخت این هتل، خاکبرداری به‌اندازه‌ی ۱۰۰ متر در ۱۰۰ متر و با عمق حدود چهار متر انجام شد؛ اما در دیواره‌ی این خاک‌برداری، لایه‌های معماری و تدفین باستانی کاملاً آشکار بودند. همچنین علاوه بر کشف خمره‌های اژدری متعلق به

دوره‌ی اشکانی - ساسانی در پی این هتل، در نزدیکی آن، چند کوره و محوطه‌ی آغاز دوره‌ی اسلامی قرار دارند که دیدن آن‌ها کار دشواری نیست. با وجود این، رییس سازمان میراث فرهنگی و گردشگری خوزستان مجوز ساخت هتل را در مجموعه‌ی باستانی شوش صادر کرده است.

وی ادامه داد: مراسم کنگزنی این هتل با حضور رییس سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کشور - رحیم‌شایی - و شماری از مسؤولان استانی انجام شد و طبعاً هیچ‌یک از آن‌ها از این‌که این هتل در عرصه‌ی تاریخی مجموعه‌ی باستانی شوش قرار است ساخته شود، مطلع نبودند و مسؤولیت آن برعهده‌ی رییس سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان خوزستان است.

این باستان‌شناس بیان کرد: در جبهه‌ی غربی کاخ آپادانای شوش و در ۳۰ متری این آثار و عرصه‌ی مسلم اثر، مجوز ساخت هتل دیگری به بخش خصوصی داده شده است. از آنجا که این هتل‌ها مسلماً بیش‌چند طبقه خواهند داشت و به ایجاد تأسیسات جانبی نیز نیاز خواهد بود، اگر بخواهیم شوش را به ثبت جهانی برسانیم، از لحاظ منظری، مشکلات عدیده‌ای به‌وجود خواهد آمد.

کاخ شانور؛ محل تجمع معتادان

به گفته‌ی زارع، کاخ شانور در شوش که احتمالاً به اردشیر دوم هخامنشی تعلق دارد، اثری منحصر به فرد است که در کاوش‌های هیأت فرانسوی بیرون آمده است. پس از آن، برای حفاظت بیشتر، دورتادور آن حصار کشیده شد و تا مدتی این مجموعه قابل بازدید بود؛ اما اکنون قریب یک دهه است که دروازه‌ی ورودی آن گشوده نشده و بخشی از حصار پشتی آن برای عبور مرور شکسته و محل تجمع معتادان شده است.

وی توضیح داد: بدنه‌ی معماری این کاخ از خشت و آجر، پایه‌ستون‌ها از سنگ و کف آن هم آجری است که اکنون معماری آن به دلیل عدم حفاظت تا حد زیادی نابود شده و با مقایسه‌ی تصاویر انتشار یافته توسط فرانسوی‌ها در هنگام کاوش با وضع کنونی، این امر به خوبی نمایان است.

او اظهار داشت: کاهگل‌هایی که پس از بیرون آورده شدن کاخ، روی دیوارهای آن کشیده شده بودند، به دلیل تجدید نشدن از بین رفته‌اند. همچنین رویش پی‌درپی گیاهان خودرو آسیب‌هایی جدی را به آجرهای کف کاخ وارد کرده است و بیشتر آن‌ها از هم گسسته و خرد شده‌اند. در برخی از روزها، به‌ویژه ایام تعطیل، درون مجموعه و در کنار پایه‌ستون‌ها توسط افراد آتش روشن می‌شود که سبب وارد شدن صدمه‌های زیادی شده است.

زارع ادامه داد: مجموعه‌ی این عوامل سبب شده‌اند که وضعیت کاخ شانور رقت‌بار به نظر آید. یعنی مجموعه‌ای با ارزش‌های بالای تاریخی و فرهنگی و در مرکز شهر شوش، به دلیل نبود مدیریت مناسب به محلی مفسده‌خیز و جای جمع شدن معتادان تبدیل شده است. درحالی‌که به‌سادگی و با صرف بودجه‌ای اندک نه‌تنها از آن می‌توان حفاظت کرد، بلکه به‌عنوان مکانی فرهنگی از آن می‌توان بهره برد و خیل گردشگران را به‌سوی آن جذب کرد.

وی با بیان این‌که وضعیت کاخ آپادانا نیز به همین ترتیب است، گفت: به‌طور مثال، میله‌هایی را قرار داده‌اند تا با کشیدن نخ، مسیر بازدیدکنندگان مشخص شود؛ اما این میله‌ها نخ ندارند. تابلوهای را نصب کرده‌اند که به بازدیدکنندگان می‌گویند، روی دیوارها راه نروید، اما آنچنان زنگار بسته‌اند که کسی رغبت نمی‌کند، به آن‌ها نگاه کند. کتیبه‌های پایه‌ستون‌های این کاخ نیز پس از ضربه‌هایی که به آن‌ها وارد شدند، برای جلوگیری از آسیب بیشتر با کاهگل پوشانده شدند. علاوه بر این، محوطه‌ای در کنار کاخ آپادانا قرار دارد که به اجرای تعزیه اختصاص داده شد و برای این کار، چهارپایانی مانند اسب و شتر و ماشین روی محوطه آورده می‌شوند. در صورتی که شهرداری وظیفه دارد، مکانی را برای اجرای چنین برنامه‌هایی آماده کند، نه این‌که اثری این‌گونه تخریب شود. هم‌اکنون اتفاق‌ها در کاخ آپادانا درحالی رخ می‌دهند که برای مثال، یک اثر هم‌دوره با آن مانند پارتون در یونان چنین وضعیتی ندارد.

رودخانه‌ی شانور

این باستان‌شناس در ادامه اظهار کرد: کمتر شهری است که رودخانه‌ای از میان آن عبور کند. اصفهان از شهرهایی است که از چنین نعمتی برخوردار است و از این مزیت به‌خوبی استفاده کرده، ولی رودخانه‌ی شانور وضعیت برعکس را در شوش دارد. امروزه، این رود بسیار کثیف، بد منظره و بدبو است، به‌طوری‌که مردم زباله‌های خود را در آن می‌ریزند و هیچ اهمیتی به این رودخانه داده نمی‌شود. این رودخانه علاوه بر این‌که یک عنصر طبیعی ارزشمند محسوب می‌شود، با تاریخ شوش هم عجین است. چنان‌که در دوره‌ی هخامنشی کاربرد داشته است و از آن به‌عنوان خندق به دور شهر سود می‌بردند. بنابراین رود شانور فقط یک رودخانه‌ی طبیعی نیست، بلکه در دیدی جامع، جزئی از منظر تاریخی، فرهنگی و طبیعی شوش محسوب می‌شود که باید مورد توجه قرار گیرد.

قلعه‌ی شوش و گمانه‌زنی در طبقه‌ی سوم آن!

زارع با بیان این‌که در ۲۰ - ۳۰ سال گذشته، شوش بسیار آسیب دیده است و در زمان جنگ تحمیلی، متجاوزان عراقی تا ایوان کرخه هم پیش آمدند، به خبرنگار ایسنا گفت: در آن سال‌ها، باستان‌شناسی در اولویت برنامه‌های کشور نبود. از سال ۱۳۷۳ به پیشنهاد مرحوم شیرازی، سازمان میراث فرهنگی تصمیم به مرمت قلعه گرفت و مهدی رهبر اقدام به این امر کرد. در پی آن، نخستین همایش باستان‌شناسی ایران پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۷۳ در قلعه‌ی شوش برگزار شد و این قلعه به‌طور رسمی از فرانسوی‌ها تحویل گرفته شد. از همان زمان نیز کاوش‌های باستان‌شناسان ایرانی به سرپرستی میرعابدین کابلی آغاز شدند و به‌مدت ۱۱ فصل تا سال ۱۳۸۵ ادامه داشتند. البته اکنون به‌دلیل فراهم نبودن زمینه‌ی لازم متوقف مانده‌اند.

وی ادامه داد: اسفندماه سال گذشته، در طبقه‌ی سوم قلعه به بهانه‌ی این‌که ببینند استحکام سقف چقدر است، گمانه‌زنی‌هایی کردند که چون در آن زمان از سوی پژوهشکده‌ی باستان‌شناسی مجوزی صادر نشده بود، مسؤلیت آن‌را هم کسی برعهده نگرفته است. این گمانه‌زنی در محدوده‌ای تقریباً سه در سه متر به عمق متغیر ۲۰ سانتی‌متر تا یک متر بود. این درحالی است که چون قلعه روی تپه‌ی باستانی آکروپل ساخته شده است، خود یک مجموعه‌ی باستانی محسوب می‌شود و انجام هر نوع گمانه‌زنی باید با حضور باستان‌شناسان باشد.

او اضافه کرد: فعالیت‌هایی نیز با عنوان مرمت و استحکام‌بخشی این قلعه انجام شده که بسیار محل اشکال‌اند. بی‌شک، قلعه‌ی شوش نیازمند مرمت است، اما تدوین یک برنامه‌ی جامع مرمتی با بزرگ کردن بنا تفاوت‌های بنیادی دارد. علاوه بر این‌که به دلایلی غیرقابل توجیه، بودجه‌ی کلانی به این امر اختصاص یافته است و کل این برنامه نیز کارشناسانه نیست. شرکتی که مسوول و مجری اجرای این طرح بود، بدون نظارت باستان‌شناسان اقدام به خارج کردن آجرهای کنیبه‌دار و مصالح باستانی به‌کار رفته در قلعه کرده و در بسیاری موارد آسیب‌هایی را به بخش‌هایی از بنا وارد آورده است.

ساخت‌وساز و بلندمرتبه‌سازی

زارع بیان کرد: بزرگی محوطه‌ی شوش از جهت‌هایی مشکل‌ساز بوده و ساخت‌وساز شهری در آن گسترش پیدا کرده که این خود به معضلی تبدیل شده است و از آنجا که در سال‌های گذشته به این مسأله توجه نشده، اکنون به‌طور جدی‌تری رخ نشان داده است.

وی با اشاره به کمبود نیروی نگهبان و یگان محافظ در محوطه‌ی شوش، اظهار داشت: در گرداگرد آنچه اکنون به‌عنوان تپه‌های شوش شناخته می‌شود، خانه‌سازی انجام می‌شود و جسم تپه‌ی تاریخی ذره‌ذره کنده و تسطیح می‌شود.

او افزود: این درحالی است که سازمان میراث فرهنگی می‌بایست با اختصاص بودجه، به‌تدریج به خرید و آزادسازی ساختوسازهای اطراف تپه‌های شوش بپردازد. کاری که پیش‌تر با موفقیت در محوطه‌هایی مانند هگمتانه و کنگاور یا بم انجام شد و جزو فعالیت‌های بسیار مثبت سازمان میراث فرهنگی محسوب می‌شود. این کار اگر امروز انجام شود، طبعا آسان‌تر از آینده خواهد بود. همچنین در ساختوسازهای داخل شهر هم اکنون برای هر خانه‌ای، زیرزمین ساخته می‌شود و زیرزمین‌های حفر شده بیشتر به آثار فرهنگی برخورد می‌کنند و ضروری است که شهرداری، فرمانداری و نهادهای مسئول در این مورد و درباره‌ی بلندمرتبه‌سازی‌های بی‌رویه که منظر فرهنگی این شهر تاریخی را مخدوش کرده‌اند و بدون تردید برای ثبت جهانی شوش مشکل‌آفرین خواهند شد، تدابیری بیندیشند .

به گزارش ایسنا، یکی از این ساختوسازها به ساختمان آموزش و پرورش مربوط است که در حریم منظر کاخ آپادانا قرار دارد. البته به گفته‌ی فرمانداری شوش، درباره‌ی تعرض اداره‌ی آموزش و پرورش این شهرستان به حریم منظر کاخ آپادانا، مکاتبه‌ای با این اداره نشده است. همچنین رییس سازمان میراث فرهنگی و گردشگری خوزستان نیز گفته بود: اداره‌ی میراث فرهنگی شوش اظهارهای لازم را درباره‌ی احداث ساختمان آموزش و پرورش مقابل کاخ آپادانا داده است و فکر نمی‌کنم، با توجه به ارتفاعی که کاخ آپادانا و ساختمان آموزش و پرورش دارند، خیلی بر یکدیگر تأثیرگذار باشند؛ اما اگر این ساختمان تعرض به کاخ آپادانا وارد کند، موضوع را پی‌گیری می‌کنیم .

مدیریت

پایگاه میراث فرهنگی شوش در طول یک دهه‌ی گذشته، مدیران مختلفی داشته است که برخی از آن‌ها چندماه پس از انتصاب، با دیدن شرایط، استعفا داده‌اند و شاید لازم است، درباره‌ی این موضوع تحقیق شود که چرا شوش چنین وضعی داشته است .

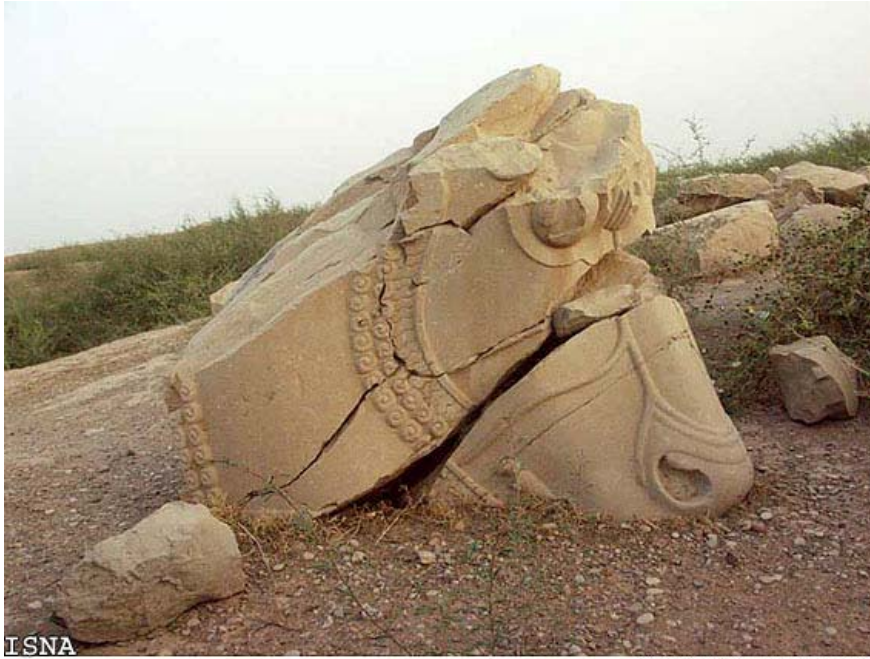

به گفته‌ی زارع، در این میان، اتفاق‌هایی از سال‌های گذشته در سطح میراث فرهنگی استان خوزستان افتاده‌اند که بر نبود مدیریت پایدار و بلندمدت تأکید دارند، مانند انتقال مکان اداره‌ی میراث فرهنگی خوزستان از اهواز به شوش، آن هم در قلعه‌ی شوش، قلعه‌ای که یکصد سال از عمر آن می‌گذرد و روی محوطه‌ای باستانی قرار دارد. در آن زمان، با وجود مخالفت‌های مدیر وقت پایگاه شوش - مهدی رهبر - این اقدام صورت گرفت و آسیب‌هایی را متوجه قلعه کرد و پس از مدتی، دوباره این اداره به اهواز منتقل شد. متأسفانه هنوز هم رد و نشان سیاست‌های گذشته در مدیریت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری خوزستان دیده می‌شود که نمونه‌ای از آن، صدور غیرکارشناسانه مجوز ساخت هتل‌های شرح داده‌شده است.

وی اضافه کرد: با این وصف، با توجه به اقدامات و توجه‌هایی که به‌تازگی از سوی مدیریت پایگاه‌های پژوهشی میراث فرهنگی و گردشگری سازمان نسبت به شوش شده، مدیریت جدیدی منصوب شده که امید است با اتخاذ تدابیر لازم، زمینه‌ی سامان‌دهی، احیا و آغاز دوباره‌ی پژوهش در این محوطه‌ی مهم و در نهایت، ثبت آن در فهرست میراث جهانی فراهم شود و به خواست مردم این شهر که به میراث فرهنگی‌شان عشق می‌ورزند، جامه‌ی عمل پوشانده شود.

ISNA

ISNA/PHOTO: SHAHRAM ZARE

درفش کاویانی

<https://derafsh-kaviyani.com/>
<https://the-derafsh-kaviyani.com/>

